

UDK:19.89

ISHLAB CHIQARISHNI BOSHQARISHDA QAROR QABUL QILISH USULLARI VA TASNIFI

Shodmonov Sayidbek Abduvayitovich

Andijon mashinasozlik instituti, asissenti

E-mail: sshodmonov1989@gmail.com;

Tel.:+998993217989.

Annotatsiya: *Qaror qabul qilish apparati algoritmik yondoshishdan naturalni eksperimentgacha o'zgarishi mumkin. Odatda, muhandislik, boshqaruv va boshqa qarorlar qabul qilinayotganda, tizim holati, tashqi sharoitlar va qabul qilinayotgan qarorlar oqibati haqidagi to'liq axborot bo'lmaydi. Masalan, texnik xizmat ko'rsatish stantsiyalarida postlar soni haqida qaror qabul qilinayotganda mijozlarning potentsial soni, yilning oylari, haftaning kunlari, sutkaning soatlari va h.k. talablarning mazmuni va taqsimlanishi bo'yicha talablar xarakterini faqat taxmin qilish mumkin.*

Аннотация: *Аппарат принятия решений может варьироваться от алгоритмического подхода до натуралистического эксперимента. Обычно инженерные, управленческие и другие решения принимаются без полной информации о состоянии системы, внешних условиях и последствиях принимаемых решений. Например, при принятии решения о количестве постов на СТО, потенциальном количестве клиентов, месяцах года, днях недели, часах суток и т. д. о содержании и распределении требований можно только догадываться.*

Annotation: *The decision-making apparatus can vary from an algorithmic approach to a naturalistic experiment. Usually, engineering, management, and other decisions are made without complete information about the state of the system, external conditions, and the consequences of the decisions being made. For example, when deciding on the number of posts at service stations, the potential number of customers, months of the year, days of the week, hours of the day, etc. the content and distribution of requirements can only be guessed at.*

Kalit so'zlar: *Bosqich, qabul qilish, zavod, standart, qoida, avtomobil, muxanid, texnik, tizim, qaror, boshqaruv, xodim, mexanik, jarayon, nostandart, malaka.*

Ключевые слова: *Этап, прием, завод, норматив, правило, машина, инженер, техник, система, решение, управление, сотрудник, механик, процесс, нестандарт, квалификация.*

Keywords: *Stage, reception, factory, standard, rule, car, engineer, technician, system, decision, management, employee, mechanic, process, non-standard, qualification.*

Qaror qabul qilish jarayoni - b, qabul qilish mumkin bo'lgan variantlardan bittasining tanlash demakdir. U quyidagi xarakterli bosqichlardan iborat va ilgari ta'kidlanganidek, qadamma-qadam hal qilinadi.

Qaror qabul qilishda bir necha belgilar bilan tasniflanadigan ma'lum usullar qo'llaniladi [1-3].

Qarorlar, qabul qilish vaziyatiga qarab, standart va nostandart bo'ladi.

Standart qarorlar ko'plab qaytarilib turiladigan ishlab chiqarish holatlarida qabul qilinadi. Ular qonunlarda, standartlarda, qoidalarda, me'yorlarda va boshqa amaldagi hujjatlarda bor: ularni qabul qilishda boshqa mutaxassislar va tashkilotlar tajribasidan foydalaniladi. Masalan, tormoz yo'li me'yordan oshib ketganda (yo'l harakati qoidasi) avtomobil ekspluatatsiyaga qo'yilmaydi; avtomobil ma'lum vaqt ishlagandan so'ng, TXKning mos turiga yuboriladi (TXK va ta'mirlash haqidagi Nizom, zavod tavsiyalari va boshqalar) [4-8].

Muhandis-texnik xizmatida hamma qarorlarning 60-65 % gacha ulushi (ATK muhandisida 80-83%, bosh muhandisida 45-55%) shunga o'xshash takrorlanib turadigan ishlab chiqarish vaziyatlariga to'g'ri keladi. Bunda qarorlar quyidagi sxema bo'yicha qabul qilinadi: bozor yoki ishlab chiqarish vaziyatini tahlil qilish → uni standartlardan biriga tenglashtirish → standartga o'xshatib yoki qoidalar bo'yicha qaror qabul qilish [9-13].

Standart qoidalarini bilish va qo'llash ijodiy tashabbuskorlik yo'qligidan emas balki muhandis-boshqaruv xodimining yuqori malakali-ligidan dalolat beradi. Bu, birinchidan, qaror qabul qilishga, tegishli tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirishga ketadigan vaqtni qisqartiradi, ikkinchidan, xato qarorlarni qabul qilish ehtimolini kamaytiradi, uchinchidan, yangi yoki murakkab ishlab chiqarish va bozor holatlarida qaror qabul qilish uchun mutaxassisda bo'sh vaqt qoladi. «Amallarni tadqiq etish» tushunchasi bilan bog'liq sharoitda esa, axborot to'plash, uni tahlil qilish, hisoblash qo'shimcha ish vaqti talab qiladi, buni *nostandart qarorlar* deb ataladi.

Amal (operatsiya) - bu, tizim tomonidan qo'yilgan maqsadlarga erishishga yo'naltirilgan muayyan harakatdir. Amallarga tizim oldida turgan yaxlit, murakkab dasturlar ham, tizim samaradorligini oshirish uchun o'tkaziladigan, alohida tadbirlar ham kiradi [14-18].

Har bir amal (dastur, tadbir) uning samaradorligi, ya'ni maqsadga erishishga qo'shgan hissasi bilan baholanadi.

Birinchi guruh omillar (a_1, \dots, a_n) amalni bajarish shartlarini ta'riflaydi va ular berilgan bo'lib, bajarish jarayonida o'zgartirilishi mumkin emas. Muayyan ATK uchun bu: korxonada joylashgan va parkning ishonchliligiga ta'sir etuvchi tumanning iqlim sharoiti; xizmat ko'rsatilayotgan hududning avtomobillarning ishonchliligiga va unumdor-ligiga ta'sir etuvchi, yo'l sharoiti va boshqalar. Gohida qaror elementlari deb ataladigan *ikkinchi guruh* omillari (x_1, \dots, x_m) maqsad funksiyasiga ta'sir eta turib, boshqarishda o'zgarib turishi mumkin. Ikkinchi guruh omillariga misollar [19-22]: TXK rejimlari, TXK va JT sifati, xodimlar malakasi, mexanizatsiya darajasi va boshqalar.

Uchinchi guruh omillari - tizim samarasiga ta'siri noma'lum bo'lgan yoki etarlicha o'rganilmagan, oldindan noma'lum bo'lgan sharoitlar (z_1, \dots, z_k). Masalan: "ertangi kun" muayyan ob-havo sharoitlari; xodimlar, postlarning bandligini va avtomobillarning ta'mirlashda turishini belgilaydigan, navbatdagi smena davomidagi JTga bo'lgan talablarning soni; haydovchining avtomobil ekspluatatsiya ishonchligiga va harakat xavfsizligiga ta'sir etuvchi, psixofiziologik holati va boshqalar.

Birinchi va uchinchi guruh omillari gohida shartli ravishda «tabiat» (yoki «ishlab chiqarish») umumiy tushunchasi bilan birlashtiriladi. U dasturlar, tadbirlar, amal natijasiga ta'sir etuvchi, tizim uchun hamma tashqi sharoitlarni ifodalaydi [23-25].

Konkordatsiya koeffitsiyenti 0 dan 1 gacha o'zgarishi mumkin. Agarda noldan ($W \geq 0,5$) ancha farq qilsa, unda hisoblash mumkinki, ekspertlar fikrlari orasida ma'lum moslik bor. Agarda uning qiymati etarli bo'lmasa ($w < 0,5$), ekspertiza tashkilotchilari salbiy natija sabablarini tahlil qiladilar. Sabablar quyidagicha bo'lishi mumkin: masalaning qo'yilishi yoki instruktaj noaniqligi, omillar noto'g'ri tanlanganligi, chuqur bilimga ega bo'lmagan ekspertlarni tanlash, ular orasida til birlashtirish ehtimolligi va boshqalar. Ushbu tahlil natijalariga qarab ekspertiza o'tkazishni boshqa guruh mutaxassislariga topshirish haqida; instruktsiyani o'zgartirish haqida; omillar tarkibini tuzatish haqida qaror qabul qilinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLARRO'YXATI:

1. Шодмонов, С. А. (2022). ДАТЧИКИ ТЕМПЕРАТУРЫ. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 4, 62-66.
2. Хомидов Анварбек Аҳмаджон ўғли, & Шодмонов Сайидбек Абдувайитович. (2022). ДАТЧИКИ ТЕМПЕРАТУРЫ. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 4, 62-66. <http://www.ejird.journalspark.org/index.php/ejird/article/view/65>
3. Azizov M. Yarimo'tkazgichlar fizikasi. T. 1974 yil.
4. Akramov H va b. Yarimo'tkazgichlarda fotoelektrik hodisalar. T. 1994 yil.
5. S. Hakimov, B. Boltaboyev "O'quvchi va talabalarga matematika fanini o'qitishda didaktikaning asosiy prinsiplarini ahamiyati." Andijon davlat universiteti. Zamonaviy matematikaning nazariy asoslari va amaliy masalalari respublika ilmiy-amaliy anjumani. 2022 yil.
6. S. Hakimov "O'rganuvchilarda amaliy harakterdagi masalalar yechish ko'nikmalarini oshirish." Namangan qurilish muhandislik institute. 2022 yil.
7. Саримсаков А.М., Хакимов М. ПРОЕКТИРОВАНИЕ СИСТЕМ ПОЖАРОТУШЕНИЯ, СКОРОСТНОГО ДВИЖЕНИЯ АВТОМОБИЛЕЙ СКОРОЙ ПОМОЩИ НА ПЕРЕКРЕСТКАХ // *Universum: технические науки : электрон. научн. журн.* 2022. 4(97). URL: <https://7universum.com/ru/tech/archive/item/13416> (дата обращения: 19.12.2022).

8. Ilham Zakirovich, Sarimsaqov Akbarjon Muminovich, Teshaboyev Ulugbek Mirzaahmadovich, Gaffarov Mahammatzokir Toshtemirovich. Tests of a reactor for supplying hydrogen and ozone to an internal combustion engine// International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE) ISSN: 1308-5581. DOI 10.9756/INTJECSE/V1413.693? Vol 14, Issue 03 2022, 5296-5300 p.

9. SARIMSAQOV AKBARJON MUMINOVICH and NASIROV ILHAM ZAKIROVICH Prospects for the development of multimodal transportation technology // International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE) ISSN: 1308-5581. DOI 10.9756/INTJECSE/V1413.693? Vol 14, Issue 03 2022, 5296-5300 p.

10. Насиров, И. З., Уринов, Д. Ў., & Рахмонов, Х. Н. (2021). Плазмали электролизерни синаш. In *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM: a collection scientific works of the International scientific conference (25th March, 2021)- Washington, USA:" CESS* (pp. 323-327).

11. O'rinov, D. O., & Maxmudov, O. E. (2022). IMPROVING TRAFFIC PREVENTION OF ROAD TRAFFIC ACCIDENTS. *Innovative Technologica: Methodical Research Journal*, 3(05), 11-18.

12. Насиров Илхам Закирович, Камолов Шерзодбек Сабирович. BOBUR SHOХ VA S.ZUNNONOVA KO'CHALARI KESISHMASIGA SVETOFORLARNI O'RNATISH//JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS. Volume -7_Issue-5_Iyun_2022, WSRjournal.com, 102-107 b.

13. Насиров Илхам Закирович, Таваккалова Саидахон Орифжон кизи, Тулкинхужаева Нилуфархон Расулжон кизи. АНДИЖОН ВИЛОЯТИДА ЙЎЛ ҲАРАКАТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ РАҚАМЛАШТИРИЛИШИ// Международный научно-образовательный электронный журнал «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В ХХІВЕКЕ». Выпуск No25 (том 7) (апрель, 2022). Дата выхода в свет: 30.04.2022. с. 1276-1279.

14. Насиров Илхам Закирович, Камолов Шерзодбек Сабирович. BOBUR SHOХ VA S.ZUNNONOVA KO'CHALARI KESISHMASIGA SVETOFORLARNI O'RNATISH//JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS. Volume - 7_Issue-5_Iyun_2022, WSRjournal.com, 102-107 b.

15. Насиров Ильхам Закирович, Солиев Бобуржон Абдираим Коулс. (2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ADAS ДЛЯ ПОМОЩИ ВОДИТЕЛЯМ. *Американский журнал междисциплинарных исследований и разработок*, 5, 94-105. Получено с <http://ajird.journalspark.org/index.php/ajird/article/view/112>.

16. НАСИРОВ ИЛХАМ ЗАКИРОВИЧ. ПАРАЛЛЕЛЬНОЕ ВЕДЕНИЕ УЧЕБНОЙ И НАУЧНОЙ РАБОТ В ВУЗЕ// PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS: a collection scientific works of the International scientific conference (17 January, 2023) - Copenhagen:2023. Part 19- p. 175-177.

17. Насиров Илхам Закирович. (2023). ИНСОН ҚОБИЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ДАРАЖАЛАРИ . *Journal of New Century Innovations*, 21(4),

118–121. Retrieved from
<http://www.newjournal.org/index.php/new/article/view/3069>

18. K.A. Tursunmetov., F.M. Sultonova. "Fizika fanini takomillashtirishda Osiyo allomalarining tutgan o'rni" Monografiya. AndMI-2022.

19. K.A.Tursunmetov., F.Sultonova «Tarozi toshlarining yaratilish tarixi». Fan va jamiyat jurnali 2022/3

20. F.Sultonova. Shisha va uning yaratilish tarixi. AndMI Halqaro konferentsiya 2022 yil oktyabr

21. Nasirov Ilham Zakirovich, Sarimsaqov Akbarjon Muminovich, Teshaboyev Ulugbek Mirzaahmadovich, Gaffarov Mahammatzokir Toshtemirovich. Tests of a reactor for supplying hydrogen and ozone to an internal combustion engine// International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE) ISSN: 1308-5581. DOI 10.9756/INT-JECSE/V1413.693? Vol 14, Issue 03 2022, 5296-5300 p. https://scholar.google.ru/scholar?hl=ru&as_sdt=0,5&cluster=1417745796259182862 2.

22. SARIMSAQOV AKBARJON MUMINOVICH and NASIROV ILHAM ZAKIROVICH (2022). PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF MULTIMODAL TRANSPORTATION TECHNOLOGY// Saybold Report (TSRJ): Saybold Publications, Box 644, 428 E. Baltimore Ave. Том 17, № 08 (2022) | doi.org/10.5281/zenodo.6969371, p. 468-475. СМИ, Пенсильвания, 19063. editor@sayboldreport.org.

23. Nasirov Ilham Zakirovich, Sarimsakov Akbar Muminovich, Gaffarov Mukhammadzokir Toshtemirovich, Abbasov Saidolimkhon Jaloliddin ugli/ Results of Testing Hydrogen Biogas on a Vehicle// Jundishapur Journal of Microbiology Research Article Published online 2022 October Vol. 15, No.2 (2022), p. 880-887.

24. Саримсаков, А. М., & Гаффаров, М. (2020). ПУТИ РАЗВИТИЯ ЮРИДИЧЕСКОЙ ЛОГИСТИКИ В МАЛОМ БИЗНЕСЕ. *Бюллетень науки и практики*, 6(7), 311-314.

25. Саримсаков, А. М., & Гаффаров, М. (2020). Ways to Develop Small Business Legal Logistics. *Бюллетень науки и практики*, 6(7), 311-314.